

СУДОВІ МЕХАНІЗМИ ПОДОЛАННЯ СКЛАДНОЩІВ ПРИ ВИРІШЕННІ СПОРІВ ЗА ВІДСУТНОСТІ НОРМИ ПРАВА АБО СУПЕРЕЧЛИВОСТІ ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ

Сурженко Ольга Анатоліївна,

канд. юрид. наук, доц.,

доцент кафедри цивільного права № 1,

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

e-mail: olgasurzhenko@mail.ru

ORCID 0000-0002-9132-9797

У статті розглянуто питання щодо можливості застосування таких інструментів правовому інструментарію, як судові механізми подолання складнощів при вирішенні спорів у разі відсутності відповідної норми права або суперечливості при її застосуванні. Зроблено спробу простежити тенденцію звернення судів до аналогії закону та аналогії права, а також розширеного тлумачення й застосування доктрин. Зроблено висновок, що використання різноманітного правового інструментарію, передбаченого ЦК України та судовою практикою, надає можливість належного здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав. У разі відсутності повноцінного нормативного регулювання при розгляді справ слід використовувати такі підходи, як аналогія закону та аналогія права, доктрини, тлумачення. Зазначено, що належне тлумачення норм права є однією з умов їх застосування відповідно до потреб суспільства, що породжує і належні для врегулювання проблеми, і юридичні засоби їх вирішення. Натомість нерідко виникає необхідність в аналогії закону або аналогії права, якщо норми права не відповідають умовам формальної визначеності. Показано, що за допомогою застосування широкого спектру прийомів вирішення проблем, які виникають через неналежне або недостатнє правове регулювання, можна досягти корисного правового ефекту. Водночас наголошено, що не слід перевантажувати закони зайвими правовими механізмами, з цим цілком ефективно справляється судова практика.

Ключові слова: правові механізми; аналогія закону; аналогія права; доктрина; тлумачення; правовий інструментарій; норми права.

Постановка проблеми. В умовах значних змін буття, що спостерігаються в різних сферах, у тому числі культурі, освіті та економіці, відбувається трансформація суспільних відносин, за якими все більше не поспіває право. Стрімкий розвиток цих відносин породжує необхідність швидкого реагування на їх правове регулювання, але досягти цього, як правило, неможливо. Задля вирішення зазначених проблем при здійсненні й захисті суб'єктивних цивільних прав суди вдаються до аналогії закону і права, застосування принципів права і доктрин, тлумачення норм права. Тому у стані невизначеності саме за

допомогою цих підходів стає можливим вирішити спір по суті.

Механізми усунення прогалин українського законодавства необхідні насамперед тому, що законодавча влада не в змозі швидко заповнити величезний їх спектр. До того ж кількість цих прогалин і суперечностей з плином часу тільки збільшується.

Такі механізми ще в 90-х та на початку 2000-х років суди використовували вкрай рідко. Перевага при заповненні прогалин та вирішення колізій віддавалася позиції Верховного Суду України, яким у постановках пленумів надавалися ті чи інші роз'яснення. Містилися вони й в узагальненнях судової практики вищих спеціалізованих судів України та рішеннях Конституційного Суду України, яким надавалися тлумачення норм законів.

Останнім часом ситуація принципово змінилася. Проблеми в правозастосуванні, в тому числі за відсутності відповідної норми закону, на яку суд міг би спиратися, вирішуються за допомогою аналогії закону та аналогії права, правових позицій Верховного Суду, насамперед Великої Палати, а також доктрин, що ним застосовуються.

Під аналогією розуміється певна схожість між різними явищами чи предметами. Застосування права за аналогією не означає довільного вирішення конкретних справ. Рішення приймається судом відповідно до принципів законності й справедливості, добросовісності та розумності. Тим самим забезпечується прямий зв'язок між аналогією права і принципами права, на які також спирається суд при тлумаченні та застосуванні доктрин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До даної проблематики зверталися доволі широке коло вчених, зокрема: А. С. Довгерт (A. S. Dovhert), який розглядав аналогію в Цивільному кодексі України (далі – ЦК України) та судовій практиці [1]; С. І. Клім (S. I. Klim), який досліджував ці питання на дисертаційному рівні [2], а С. О. Погрібний (S. O. Pohribnyi) – у сфері аналогії регулювання договірних відносин [3]; О. П. Печений (O. P. Pechenyi) [4], В. А. Кройтор (V. A. Kroitor) [5] і С. В. Завальнюк (S. V. Zavalniuk) [6] – щодо аналогій усунення прогалин, А. В. Коструба (A. V. Kostruba) – в контексті

аналогій як юридичних фікцій при правопримені [7] та ін. Тим не менш у контексті ефективності застосування аналогії закону та аналогії права, а також з плином часу, який кожного разу наводить різні нові аспекти цієї проблематики, і головне – задля співвідношення цих правових механізмів з іншими, доступними суду при вирішенні спорів за відсутності належного правового регулювання, все ж видається необхідним продовжити наукові пошуки в цій сфері.

Актуальність теми статті зумовлена тим, що цивілістичних досліджень сучасних засобів вирішення спорів у відсутність належного правового регулювання цивільних відносин явно бракує, а потреба в них є нагальною, про що свідчить судова практика.

Мета статті полягає в тому, щоб простежити тенденцію звернення судів до аналогії закону та аналогії права, розширеного тлумачення та застосування доктрин.

Виклад основного матеріалу. Правова норма або правило поведінки людей реалізується в житті, здійснюється в їх діяльності, в суспільних відносинах, які правова норма регулює, закріплює або видозмінює. Правовими нормами керуються особи, співвідносячи з ними свої дії або намагаючись їй вчинити, правовими нормами керуються державні органи, зокрема суд при вирішенні спорів. Тож застосування права – це дія права, його реалізація шляхом здійснення тих приписів, правил, які воно встановлює.

У правовій державі дія права відбувається в інтересах всього суспільства. Тому при непорозуміннях при застосуванні норм права або взагалі у відсутність тих норм, які мали б регулювати відносини між особами, особливо коли при цьому виникає спір, суд вимушений вдаватися до аналогічних норм, що розраховані на регулювання схожих за своєю природою відносин, а у разі їх відсутності – до загальних принципів цивільного права. Останні є тими правничими засадами, які й склались у цивілізованому правовому суспільстві, а їх виток – у загальносуспільному інтересі, якому вони послуговують.

Отже, які б перепони не поставали в процесі набуття, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав у відсутність належного правового

регулювання, це все одно має відбуватися на належному рівні.

Якщо розглядати право як продукт історичного розвитку, в результаті якого юридичні норми можуть формуватись і поза нормотворчої діяльності органів державної влади, то неважко помітити, що забезпечення правореалізації відбувається в процесі функціонування всіх гілок влади, включаючи законодавчу. Якщо норма права безпосередньо впливає з практики, то її наступне виявлення у формі закону надає їй значення державного акта, підвищуючи тим самим її авторитет, а відтак і дієвість. Це, зокрема, основні права людини. Держава зобов'язана надати їм законодавчу форму, адже вони мають загальне значення. Це, наприклад, виражено в Основному законі ФРН 1949 р., у ст. 1 якого зазначено, що «основні права зобов'язують законодавчу, виконавчу влади і судочинство як безпосередньо діюче право». Звісно, такого роду законодавча діяльність держави, маючи пряме відношення до правозабезпечення, із застосуванням юридичних норм пов'язана опосередковано. Однак це достатньо переконливо свідчить про те, що держава має докласти певні зусилля для забезпечення виникнення, належного здійснення та захисту прав членів громадянського суспільства, насамперед конституційних прав, прав людини та громадянина.

Так, якщо в українському законодавстві одним із ключових прав є право особи на власність (ст. 41 Конституції України), а у ст. 1 Протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Протокол) [8] – про мирне володіння майном, то Українська держава має забезпечити таке мирне володіння майном. При цьому в ч. 2 ст. 1 Протоколу зазначається, що наведене вище положення жодним чином не обмежує право держави вводити в дію такі закони, які вона вважає за необхідне, щоб здійснювати контроль за користуванням майном відповідно до загальних інтересів або для забезпечення сплати податків чи інших зборів або штрафів. Натомість постає питання про те, чи відповідають прийняті в Україні закони ч. 1 ст. 1 Протоколу і чи достатнім є правове регулювання мирного володіння майном. Та й як цей термін співвідноситься з правовими механізмами захисту тих чи інших об'єктів прав,

що належать на праві приватної власності або іншому речовому праві громадянам України та її юридичним особам.

Дійсність демонструє, що величезна кількість спорів виникають саме з порушень, як це вважають заявники, їх права на мирне володіння майном. І це само собою свідчить про необхідність заповнення цієї прогалини або за допомогою аналогії закону чи права, або належного тлумачення.

Наступне, що потребує уваги, це те, що правозастосування передбачає зіставлення окремих життєвих фактів з юридичними нормами. Якщо такі факти розуміються як юридичні, то вони породжують суб'єктивні права та обов'язки в конкретних суб'єктів. Звісно, за наявності певних умов (засад, підстав тощо), передбачених нормами права. Встановлення названих фактичних обставин і їх правова оцінка й утворюють зміст правозастосовчої діяльності відповідних органів державної влади. При цьому під правовою оцінкою розуміється визначення, чи є встановлені життєві обставини юридичними фактами, що породжують правовідносини, чи ні. Коло фактичних обставин, які з'ясовують правозастосовчі органи, окреслено гіпотезою юридичної норми.

У даному аспекті слід звернути увагу на ті складнощі, що постають перед особами при набутті ними цивільних прав, а також на ті суперечності, що спостерігаються в діяльності судів при тлумаченні відповідних норм, на підставі яких в особи мало б виникнути право. Для прикладу візьмемо ст. 344 ЦК України про набувальну давність, згідно з частиною першої якої особа, яка добросовісно заволоділа чужим майном і продовжує відкрито, безперервно володіти нерухомим майном протягом десяти років або рухомим майном – протягом п'яти років, набуває право власності на це майно (набувальна давність), якщо інше не встановлено цим Кодексом. А відповідно до ч. 4 цієї статті право власності за набувальною давністю виникає на підставі рішення суду.

Звертаючись до суду, особа, яка намагається набути право власності на нерухоме майно, двічі за весь час дії ЦК України опинялася в стані неможливості це зробити. Спершу це ставало неможливим унаслідок п. 8 перехідних положень, за якими передбачалось, що ця стаття «поширюється

також на випадки, коли володіння майном почалося за три роки до набрання чинності цим Кодексом», що повсюдно розумілося як те, що дія ст. 344 ЦК України надає можливості особам набуття права власності на майно, але в загальному підсумку лише через сім років після набрання чинності ЦК України. При цьому інше тлумачення даної норми щодо допустимості та іншого бачення перебігу строку мирного володіння майном і його впливу на набуття права власності до уваги не бралось.

Сьогодні це питання вже є неактуальним, але показовим. Адже другою хвилиною відторгнення дії ст. 344 ЦК України, а тому й можливості набуття за нею права власності, стала практика Верховного Суду, який розуміє добросовісність володільця як його необізнаність у тому, хто є власником цього майна [9]. Тож логіка суду полягає в тому, щоб звести добросовісність до обізнаності про власника, що явно не слідує зі ст. 344 ЦК України. Більше того, зіставлення статей 344 і 335 ЦК України доводить, що наголос у ст. 335 ставиться саме на тому, що хазяїн майна невідомий і тому всі необізнані в цьому. А от у ст. 344 ЦК України про це не зазначається і тому цілком логічне запитання про те, чи це помилка законодавця, чи Верховний Суд вдався до розширеного тлумачення цієї норми, чим унеможливив її застосування до випадків, коли особа, яка мирно володіє чужим майном тривалий строк, поводить себе добросовісно і не може стати його власницею.

Прикладом може слугувати ситуація, коли власник кімнати у квартирі, де проживають власники інших кімнат, виїхав за межі України на заробітки і тривалий час не повертається в країну, не піклується за своє майно, не сплачує комунальних послуг тощо. На звернення інших власників, що проживають у цій квартирі, він не реагує, або вони й не знають про місце його перебування. Можливо, що є інформація про те, що власник кімнати одружився й постійно проживає в іншій країні. Тобто всі його дії свідчать про те, що він відмовився від свого права на цю кімнату, але не додержався вимоги ч. 2 ст. 347 ЦК України про звернення до державного реєстратора у випадку відмови від свого права власності, саме з чим пов'язується припинення його права власності на

нерухоме майно.

На нашу думку, в таких випадках не виправдано блокується дія норми ст. 344 ЦК України, що не лише буде суперечити інтересам власників кімнат, які проживають у цій квартирі й не зможуть набути право власності на неї, а й суспільному інтересу, який вимагає належного утримання нерухомого майна. І навпаки, неналежне його утримання завдасть шкоди іншим власникам, які проживають у будинку, а стягнення збитків з власника кімнати, який хоча й відомий, але невідомо де перебуває і залучити його до розгляду спору про відшкодування збитків є неможливим. У такій ситуації власник кімнати може тим не менш позбавлятися свого права на неї, але вже не за ст. 344 ЦК України, а внаслідок звернення стягнення на цю кімнату для задоволення вимог інших власників, що проживають у цій квартирі. Така схема набуття права власності в обхід набувальної давності легко прогнозована, але навряд чи виправдана, в тому числі економічно.

Крім того, якщо навіть розглядати дії власника кімнати крізь призму вимог ст. 347 ЦК України, коли він здійснив її вимоги і звернувся до органів державної реєстрації прав на нерухоме майно за фіксацією своєї відмови від майна та припинення в нього права власності на це майно, це знов-таки не вирішує проблеми по суті. Адже ніхто не зможе набути права власності на це майно, оскільки ст. 335 ЦК України до цього не причетна як така, що застосовується лише тоді, коли власник майна невідомий. А якщо «власника майна немає» (як у випадку, коли його власник відмовився від майна), то безглуздо враховувати це майно ще рік, оскільки призначенням цих дій є розшук власника і сподівання, що він з'явиться. Коли ж власник відомий і відомо, що він відмовився від свого права на майно, то як для суспільних інтересів, так і для інших осіб, які прагнули б набути це майно, чекати рік немає ніякого сенсу.

Наведене вище свідчить про вади застосування підходу, запропонованого Верховним Судом щодо розширеного тлумачення поняття добросовісності як засади набуття права власності за набувальною давністю. З іншого боку, це демонструє й втручання в мирне володіння майном особи, якій чиняться

перешкоди у набутті права власності.

Відомо, що стадії застосування юридичних норм обумовлені логікою правозастосовчого процесу. Відповідно з цим виділяють три основні стадії: встановлення фактичних обставин справи; їх юридична оцінка; прийняття рішення у справі. Іноді до них приєднується додатковий етап – виконання прийнятого рішення.

Теорія виявила й загальну закономірність, яка визначає об'єм дослідницької діяльності правозастосовчих органів. Чим чіткіше визначені в нормі ознаки й властивості юридичних фактів та умови їх застосування, необхідні для вирішення справи, тим вужча сфера їх оцінки. І навпаки, якщо норма пов'язує вирішення справи з юридичним фактом як таким, то межі визначення його властивостей і зв'язків значно розширюються, а умови, за яких юридичні факти набувають вирішального значення, потребують з'ясування. Задля цього суд часто вдається до тлумачення.

Належне і правильне тлумачення правових норм є гарантією їх правильного застосування. І якщо сторони правовідносин (при тлумаченні правочину) можуть невірно його тлумачити і не дійти згоди з цього приводу (ст. 213 ЦК України), то суд постановляє рішення про тлумачення правочину за заявою однієї або обох його сторін. І це рішення має свідчити не тільки про з'ясування змісту юридичного правила поведінки, а й слугує орієнтиром для розгляду подібних справ, якщо це рішення виносить Верховний Суд. Тому це покладає на вищу судову інстанцію особливу відповідальність, адже від цього рішення визначатиметься надання захисту не тільки праву конкретних осіб, а й надається правовий інструментарій для захисту подібних прав численних осіб, які в подальшому звертатимуться до суду.

Верховний Суд при тлумаченні спирається і на наукову думку, зокрема членів науково-консультаційної ради. У цих та подібних їм випадках йдеться про доктринальне тлумачення. Хоча історія і знає періоди, коли праці вчених-юристів були офіційними джерелами права, сьогодні доктринальне тлумачення формальної правової сили не має. Принаймні в країнах континентальної

Європи та, зокрема, в Україні. Доктринальне тлумачення спирається лише на авторитет автора – інтерпретатора.

Між тим слід відрізнити доктринальне тлумачення судом норми права при винесенні рішення та застосування доктрин. Останнім часом в Україні Верховний Суд при вирішенні спорів активно спирається на доктрини. Однак цей процес лише недавно намітився і далеко не всі доктрини, відомі судовій практиці інших країн, використовуються в Україні. Так, при досить широкому застосуванні доктрини заборони суперечливої поведінки (*venire contra factum proprium*), неприпустимість зловживання правом і кваліфікації правочину як фродакторного та деяких інших.

Завдяки цим доктринам вдається належним чином захистити майнове право особи, коли з цим не може впоратися норма права. Наприклад, якщо вбачаються підстави для визнання правочину недійсним як фіктивного (ст. 234 ЦК України), то судова практика сформулила підхід, якого додержувалася тривалий час, згідно з яким правочин вважається фіктивним, якщо сторони або одна із сторін його не виконували. У протилежному разі він не може вважатися фіктивним, оскільки виконанням намір особи вже реалізовано, а тому стверджувати, що правочин вчинено лише про людське око, не можна. Така позиція знайшла своє відображення у п. 24 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними» [10], п. 3.11 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 р. № 11 «Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними» [11].

Натомість такий підхід зробив можливим уникнути від повноцінно майнової відповідальності, сховавши майно, недобросовісним особам. І лише через застосування доктрини заборони суперечливої поведінки (*venire contra factum proprium*) подібні дії були розцінені Верховним Судом як фродакторні правочини і тим самим удалося присікти порушення майнових прав інших осіб. Прикладом може слугувати справа про фродакторний поділ майна подружжям для того, аби запобігти звернення стягнення на його спільне майно [12].

Проте не завжди вдається задіяти доктрини для досягнення мети належного вирішення спорів у відсутність регулювання, на яке міг би спиратися суд. Так, тривалий час болючим для українських реалій є питання притягнення до майнової відповідальності членів виконавчого органу юридичної особи та акціонера, який має значний пакет акцій і тим самим впливає на прийняття рішень акціонерним товариством. Статті 92 ЦК України для цього явно не достатньо. В інших країнах в таких випадках суди застосовують доктрину «проникнення за корпоративну вуаль», яка наразі не знайшла в Україні очевидного застосування Верховним Судом. У той же час в Україні діє Закон «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду прав людини» [13], згідно зі ст. 17 якого українські суди застосовують практику Суду як джерело права. Тому по суті для застосування в Україні доктрини «проникнення за корпоративну вуаль» немає ніяких перешкод. Зокрема, цю доктрину було використано ЄСПЛ у справі «Agrotexim and Others v. Greece» [14].

Належне тлумачення норм права – одна з умов їх застосування відповідно до потреб суспільства, що породжує і належні до врегулювання проблеми, і юридичні засоби їх вирішення. Натомість нерідко виникає необхідність в аналогії закону або аналогії права, якщо норми права не відповідають умовам формальної визначеності. Як приклад можна навести тривалу проблему з правовим статусом приватних підприємств, врегульованих ст. 113 Господарського кодексу України доволі суперечливо й не достатньо. На практиці поставало чимало питань про захист майнових прав засновників приватних підприємств, зокрема що стосувались їх вкладів у статутні капітали та розрахунків при зміні засновників. Такі дії не врегульовані Господарським кодексом і Верховний Суд України застосував до них норми, що регулюють порядок розрахунків з учасниками господарського товариства за аналогією [15].

Висновки. Завдяки різноманітному правовому інструментарію, передбаченому ЦК України та судовою практикою, стає можливим належне здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав. У відсутність повноцінного нормативного регулювання використовуються такі підходи, як аналогія закону

та аналогія права, доктрини, тлумачення. Доволі розгалужений спектр прийомів вирішення проблем, що постають внаслідок неналежного або недостатнього правового регулювання, дозволяє досягти корисного правового ефекту. На нашу думку, не варто перевантажувати закони зайвими правовими механізмами, з цим цілком ефективно справляється судова практика.

Список літератури

1. Довгерт А. С. Аналогія в Цивільному кодексі та судовій практиці України. *Приватне право*. 2013. № 1. С. 159–163.
2. Клім С. І. Аналогія закону у цивільному праві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Одеса, 2012. 20 с.
3. Погрібний С. Аналогія закону та аналогія права як засоби регулювання договірних цивільних відносин. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2010. № 5. С. 14–21.
4. Печений О. Деякі проблеми застосування аналогії в цивільному праві. *Вісник Академії правових наук України*. 2007. № 2 (49). С. 108–119.
5. Кройтор В. А. Усунення прогалин у цивільному праві за допомогою аналогії права, аналогії закону та міжгалузевої аналогії. *Форум права*. 2016. № 3. С. 159–166.
6. Завальнюк С. В. Аналогія права за цивільним законодавством України : монографія. Одеса : Юрид. літ., 2018. 184 с.
7. Коструба А. В. Аналогія права та закону як юридична фікція і «спосіб оздоровлення» механізму право припинення. *Часопис Київського університету права*. 2012. № 3. С. 184–189.
8. Протокол до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text (дата звернення: 17.10.2020).
9. Постанова колегії суддів Першої судової палати Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 23.01.2019 р. справа № 686/9954/17. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79472281> (дата звернення: 17.10.2020).
10. Постанова Пленуму Верховного Суду України від 06.11.2009 р. № 9 «Про судову практику розгляду цивільних справ про визнання правочинів недійсними». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09?find=1&text=фіктивн#w1_1 (дата звернення: 17.10.2020).
11. Постанова Пленуму Вищого господарського суду України від 29.05.2013 р. № 11 «Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011600-13?find=1&text=фіктивн#w1_1 (дата звернення: 17.10.2020).
12. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Другої судової палати Касаційного цивільного суду від 06.03.2019 р. в справі № 317/3272/16-ц (провадження № 61-156св17). URL: https://protocol.ua/ua/postanova_ktss_vp_vid_06_03_2019_roku_u_spravі_317_3272_16_ts/ (дата звернення: 17.10.2020).
13. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду прав людини : Закон України від 23.02.2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення: 17.10.2020).
14. Сабодаш Р. Проникнення під корпоративну вуаль: практика Верховного Суду та Європейського суду з прав людини (порівняльний аналіз). URL: <https://www.academia.edu/42127142/> (дата звернення: 17.10.2020).
15. Постанова Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду від 06.03.2018 р. по справі № 907/167/17. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/72645204> (дата звернення: 17.10.2020).

References

1. Dovhert, A.S. (2013). Analohiia v Tsyvilnomu kodeksi ta sudovii praktytsi Ukrainy. *Pryvatne pravo, 1*, 159–163 [in Ukrainian].
2. Klim, S.I. (2012). Analohiia zakonu u tsyvilnomu pravi Ukrainy. *Extended abstract of candidate's thesis*. Odesa [in Ukrainian].
3. Pohribnyi, S. (2010). Analohiia zakonu ta analohiia prava yak zasoby rehuliuвання договирnykh tsyvilnykh vidnosyn. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti, 5*, 14–21 [in Ukrainian].
4. Pechenyi, O. (2007). Deiaki problemy zastosuvannya analohii v tsyvilnomu pravi. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy, 2 (49)*, 108–119 [in Ukrainian].
5. Kroitor, V.A. (2016). Usunennia prohalyu u tsyvilnomu pravi za dopomohoiu analohii prava, analohii zakonu ta mizhhaluzevoi analohii. *Forum prava, 3*, 159–166 [in Ukrainian].
6. Zavalniuk, S.V. (2018). Analohiia prava za tsyvilnym zakonodavstvom Ukrainy. Odesa: Yuryd. lit. [in Ukrainian].
7. Kostruba, A.V. (2012). Analohiia prava ta zakonu yak yurydychna fiktsiia i «sposib ozdorovlennia» mekhanizmu pravo pryypynennia. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava, 3*, 184–189 [in Ukrainian].
8. Protokol do Konventsii pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_535#Text.
9. Postanova kolehii suddiv Pershoi sudovoi palaty Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu vid 23.01.2019 r. sprava № 686/9954/17. (2019). URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/79472281>.
10. Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 06.11.2009 r. № 9 «Pro sudovu praktyku rozghliadu tsyvilnykh sprav pro vyznannia pravochyniv nediisnymy». (2009). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0009700-09?find=1&text=fiktyvn#w1_1.
11. Postanova Plenumu Vyshchoho hospodarskoho sudu Ukrainy vid 29.05.2013 r. № 11 «Pro deiaki pytannia vyznannia pravochyniv (hospodarskykh dohovoriv) nediisnymy». (2013). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0011600-13?find=1&text=fiktyvn#w1_1.
12. Postanova Verkhovnoho Sudu u skladi kolehii suddiv Druhoi sudovoi palaty Kasatsiinoho tsyvilnoho sudu vid 06.03.2019 r. v spravi № 317/3272/16-ts (provadzhennia № 61-156sv17). (2019). URL: https://protocol.ua/ua/postanova_ktss_vp_vid_06_03_2019_roku_u_spravi_317_3272_16_ts/.
13. Pro vykonannia rishen ta zastosuvannya praktyky Yevropeiskoho sudu prav liudyny : Zakon Ukrainy vid 23.02.2006 r. (2006). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text>.
14. Sabodash, R. Pronyknennia pid korporatyvnu vual: praktyka Verkhovnoho Sudu ta Yevropeiskoho sudu z prav liudyny (porivnialnyi analiz). URL: <https://www.academia.edu/42127142/> [in Ukrainian].
15. Postanova Kasatsiinoho hospodarskoho sudu u skladi Verkhovnoho Sudu vid 06.03.2018 r. po spravi № 907/167/17. URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/72645204>.

Сурженко О. А., канд. юрид. наук, доц., доцент кафедры гражданского права № 1, Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Украина, г. Харьков.
e-mail: 5700381@gmail.com ; ORCID 0000-0002-9132-9797

Судебные механизмы преодоления сложностей при разрешении спора в случае отсутствия нормы права или противоречивости ее применении

В статье рассмотрены вопросы возможности применения таких инструментов правового инструментария, как судебные механизмы преодоления сложностей при решении споров в случае отсутствия соответствующей нормы права или противоречивости ее применения. Предпринята попытка проследить тенденцию обращения судов к аналогии закона и аналогии права, а также расширенного толкования и применения доктрин. Сделан

вывод, что использование разнообразного правового инструментария, предусмотренного ГК Украины и судебной практикой, дает возможность надлежащего осуществления и защиты субъективных гражданских прав. В случае отсутствия полноценного нормативного регулирования при рассмотрении дел следует использовать такие подходы, как аналогия закона и аналогия права, доктрины, толкования. Указано, что надлежащее толкование норм права является одним из условий их применения в соответствии с потребностями общества, при этом порождает и соответствующие для урегулирования проблемы, и юридические средства их разрешения. Однако, нередко возникает необходимость в аналогии закона или аналогии права, если нормы права не соответствуют условиям формальной определенности. Показано, что с помощью применения широкого спектра приемов решения проблем, возникающих из-за ненадлежащего или недостаточного правового регулирования, можно достичь полезного правового эффекта. В то же время отмечено, что не следует перегружать законы лишними правовыми механизмами, с этим вполне эффективно справляется судебная практика.

Ключевые слова: правовые механизмы; аналогия закона; аналогия права; доктрина; толкования; правовой инструментарий; нормы права.

Surzhenko O. A., Phd in Law, Associate Professor, Associate Professor of the Civil Law Department № 1, Yaroslav Mudryi National Law University, Ukraine, Kharkiv.
e-mail: 5700381@gmail.com ; ORCID 0000-0002-9132-9797

Judicial mechanisms for overcoming difficulties in resolving a dispute in the absence of a rule of law or inconsistency in its application.

The article considers the issues of the possibility of using such legal instruments as judicial mechanisms for overcoming difficulties in resolving disputes in the absence of an appropriate rule of law or inconsistency of its application. An attempt has been made to trace the tendency of courts to turn to analogy of law and analogy of law, as well as to broader interpretation and application of doctrines. It is concluded that the use of a variety of legal instruments provided by the Civil Code of Ukraine and judicial practice makes it possible to properly exercise and protect subjective civil rights. In the absence of full-fledged normative regulation, when considering cases, one should use such approaches as analogy of law and analogy of law, doctrine, interpretation. It is indicated that the proper interpretation of the norms of law is one of the conditions for their application in accordance with the needs of society, while giving rise to both the appropriate for the settlement of the problem, and legal means of their resolution. However, there is often a need for an analogy of law or analogy of law if the rules of law do not meet the conditions of formal certainty. It is shown that using a wide range of methods for solving problems arising from inappropriate or insufficient legal regulation, it is possible to achieve a useful legal effect. At the same time, it was noted that one should not overload the laws with unnecessary legal mechanisms, the judicial practice copes with this quite effectively.

Keywords: legal mechanisms; analogy of the law; analogy of law; doctrine; interpretation; legal tools; norms of law.

Надійшла до редколегії 19.11.2020 р.